

Fylkesmannen i Østfold

FORVALTNINGSPLAN FOR KRÅKERØY-SKJÆRGÅRDEN NATURRESERVAT, INKLUDERT STORE RÅHOLMEN KULTURMILJØ

Rapport 2/2015

Serien Fylkesmannen i Østfold, rapport miljøvern

Bestilling: Telefon 69 24 70 00.

Postboks 325, 1502 Moss

epost: fmospostmottak@fylkesmannen.no

Miljøvernavdelingen er gjennom Fylkesmannen i Østfold underlagt Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet. Fylkesmannen representerer den statlige miljøvernforvaltningen i fylket og er et viktig bindeledd mellom stat og kommune - og mellom offentlig myndighet og allmennheten.

Miljøvernavdelingen hos fylkesmannen har følgende oppgaver:

- Overvåking av forurensing: avfall, støy, avløp, utslipp til luft og vann
- Tilsyn og kontroll med forurensende virksomheter
- Forvaltning av vann og vassdrag
- Vurdering av arealplaner (kommuneplaner, reguleringsplaner og andre arealsaker)
- Vern og forvaltning av viktige naturområder, samt truede og sårbare arter
- Vern og forvaltning av viktige vilt- og fiskeressurser
- Sikre befolkningen adgang til friluftsliv

Oversikt over rapportserien finnes på fylkesmannens hjemmeside, her ligger også rapportene tilgjengelig: <http://www.fylkesmannen.no/Ostfold/Miljo-og-klima/Rapportserien/Miljoernavdelingens-rapportserie/> og i rapport nr.7, 2007: *Rapporter gjennom 25 år, 1982 - 2007, en bibliografi.*

Oversikt over de siste års rapporter:

2/15 Forvaltningsplan for Kråkerøy-skjærgården naturreservat, Fredrikstad	1/2013 Vurdering av verneverdig skog m.v. Naturfaglige undersøkelser av områder i Østfold. XI.
1/15 Forvaltningsplan for Bjørnevågenlia naturreservat, Fredrikstad	3/12 Forvaltningsplan for Kurefjorden naturreservat.
7/14 Forslag til nasjonale kulturlandskap i Østfold	2/12 Flora / vegetasjon, ferskvann og marine registreringer i Østfold. Naturfaglige undersøkelser av områder i Østfold. X. Se og 9/91, 4/97, 7/95, 1/2000, 1/05, 8/07, 1/09, 3+4/11 (kun digitale versjoner)
6/14 Forvaltningsplan for Værne kloster landskapsvernområde, Rygge	1/2012 Naturtypekartlegging og biologisk mangfold i Askim, Eidsberg, Hobøl og Våler
5/14 Undersøkelser av naturområder i Østfold. Vindkraftområder. Naturfaglige undersøkelser XIV.	7/11 Ytre Hvaler og Kosterhavets nasjonalparker – marin dokumentasjon (trykt versjon)
4/14 Undersøkelser av naturområder i Østfold. Naturfaglige undersøkelser XIII	6/11 Handlingsplan mot fremmede arter i Østfold
3/14 Forvaltningsplan for Øra naturreservat, Fredrikstad	5/11 Flora, bunndyr, fisk, fugl i Øra-området
2/14 Forvaltningsplan for Skjæløysundet naturreservat, Fredrikstad	4/11 Undersøkelser av områder i Østfold. Naturfaglige undersøkelser IX. Se og 9/91, 4/97, 7/95, 1/2000, 1/05, 8/07, 1/09, 3/11 (kun digital versjon)
1/14 Skjøtselsplaner for utvalgte slåttemarkar i Østfold	3/11 Naturfaglige registreringer av skogområder. Naturfaglige undersøkelser VIII. Se og 9/91, 4/97, 7/95, 1/2000, 1/05, 8/07, 1/09 2/11 Naturtypekartlegging i Skiptvet (kun digital versjon)
6/13 Forvaltningsplan for Verkenslund biotopvernområde	1/2011 Naturtypekartlegging i Halden, Hvaler, Fredrikstad (kun digital versjon)
5/13 Naturfaglige undersøkelser i Østfold. XII	
4/13 Forvaltningsplan for Skipstadsand naturreservat	
3/13 Bestandstrender hos sjøfugl på Østfoldkysten 1993-2012	
2/13 Forvaltningsplan Berby landskapsvernområde, Halden kommune	

Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavdelingen

STATENS HUS, BOKS 325, 1502 MOSS. TLF: 69 24 71 00

September 2015

Rapport nr. 2, 2015

ISBN 978-82-7395-235-6
ISSN 1890-3673

Rapportens tittel

Forvaltningsplan for Kråkerøy-skjærgården naturreservat

Forfatter

Ottar Krohn

Oppdragsgiver

Fylkesmannen i Østfold

Ekstrakt

Forvaltningsplanen beskriver mål og utfordringer i Kråkerøy-skjærgården naturreservat. Verneområdet omfatter en intakt del av Kråkerøys skjærgård med holmer, sund og viker. Det er verdifulle strandenger og beiter med interessant planteliv og det er et rikt fugleliv i området. Området er viktig for friluftsliv og naturopplevelse. Forvaltningsplanen skal bidra til å oppfylle intensjonene ved vernet og inneholder bl.a. en tiltaksplan. Store Råholmen representerer et svært verneverdig kulturmiljø

Emneord

Kråkerøyskjærgården, naturreservat, fugleliv, beiter, forvaltningsplan, kulturminner, Østfold

Referanse til rapporten

Fylkesmannen i Østfold 2015: Forvaltningsplan for Kråkerøy-skjærgården naturreservat. Rapport 2/2015

Innhold

1	INNLEDNING	2	5.3	Fremmede arter	22
1.1	Forvaltningsplanen	2	5.4	Tiltak for friluftsliv	23
2	OMRÅDEBESKRIVELSE	4	5.5	Kulturminner	24
3	PÅVIRKNING / INNGREP	7	5.6	Andre forhold	25
3.1	Tidligere granittbrudd mv	7	5.7	Bevaringsmål	26
3.2	Hytter, båtfester mv	7	5.8	Informasjon	27
3.3	Tiltak for friluftslivet	7	5.9	Oppsyn	27
3.4	Kraftledning	7	5.10	Økonomi	28
3.5	Fremmede arter	8	5.11	Tiltaksplan	28
3.6	Kulturbetingede enger	8	6	SAKSBEHANDLING	30
4	BRUKERINTERESSER	9	6.1	Forvaltning av verneforskriften	30
4.1	Beiting	9	6.2	Generelle saksbehandlingsrutiner	32
4.2	Friluftsliv og ferdsel	11	6.3	Roller	33
4.3	Jakt og fiske	14	7	LITTERATUR	35
4.4	Kraftlinje	14	VEDLEGG	36	
4.5	Kystverkets anlegg	15	Vedlegg 1	Forskrift om Kråkerøy- skjærgården naturreservat	36
4.6	Hytter og båtfester	15	Vedlegg 2	Forslag til forskrift om fredning av Store Råholmen kulturmiljø, Fredrikstad kommune, Østfold fylke ..	40
4.7	Kulturminner	16	Vedlegg 3	Vegetasjonsskisse fra Goenvad som viser situasjonen i 1973 og 1993	43
5	FORVALTNINGSOPPGAVER OG TILTAK	17			
5.1	Forvaltningsmål	17			
5.2	Skjøtsel	17			
5.2.1	Strandenger og beiter	17			
5.2.2	Mule – Stangeskjær	21			

FORORD

Kråkerøy-skjærgården naturreservat ble opprettet 16.april 2010 som en del av «Verneplan for Oslofjorden». Deler av området ble fredet allerede i 1992 som Goenvad naturreservat. Den gamle fredningen ble opphevet og arealet innlemmet i det nye Kråkerøy-skjærgården naturreservat

I henhold til § 10 i verneforskriften skal det utarbeides en forvaltningsplan, som kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtselstiltak i reservatet.

Et utkast til forvaltningsplan har vært på høring hos Fredrikstad kommune, grunneiere, hytteiere, husdyreiere, andre offentlige instanser, Oslofjordens Friluftsråd og aktuelle foreninger.

Store Råholmen inngår i naturreservatet og er midlertidig fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven. Dette verneforslaget er nå til sluttbehandling hos Riksantikvaren. Etter samråd med fylkeskonservatoren er Store Råholmen som kulturmiljø omtalt i forvaltningsplanen.

Forvaltningsplanen er utarbeidet av Fylkesmannen i Østfold og har en tidshorisont på ti år.

Moss, 11. 09. 2015

Karsten Butenschøn
miljøverndirektør

1 INNLEDNING

Kråkerøy-skjærgården naturreservat ble opprettet 16. april 2010 som en del av ”Verneplan for Oslofjorden”. Området ligger i skjærgården på vestsiden av Kråkerøy i Fredrikstad kommune. Totalarealet er 4.29 km², og av dette er ca. 2.79 km² sjøareal. Deler av området ble fredet allerede i 1992 som Goenvad naturreservat (ca.1.08 km²). Den gamle fredningen ble opphevet og arealet innlemmet i det nye Kråkerøy-skjærgården naturreservatet.

Store deler av området er privateid, men deler er sikret av staten som friluftsområde (Randholmen). Flere andre holmer er også sikret for friluftsliv ved avtaler (servitutter). Et mindre, privat areal med hytter på Randholmen inngår ikke i reservatet.

Naturreservatet er opprettet i medhold av Naturmangfoldloven av 19. juni 2009. Det er Fylkesmannen i Østfold v/miljøvern avdelingen som er forvaltningsmyndighet for verneområdet.

Formålet med naturreservatet fremgår av verneforskriftens § 2 som lyder: *”Formålet med vernet er å bevare et område med truet, sjelden og sårbar natur med ulike vegetasjonstyper og tilhørende plante – og dyreliv. Deler av området har særlig betydning for biologisk mangfold, og i deler av området er formålet særskilt knyttet til å bevare viktige våtmarksområder samt hekkeholmer for sjøfugl”.*

Verneforskriften for reservatet finnes i vedlegg 1.

Store Råholmen, som er en del av reservatet, representerer et svært verneverdig kulturmiljø. Fylkeskonservatoren har utarbeidet et verneforslag for dette kulturmiljøet som har vært på høring. Forslaget ble i 2013 oversendt til Riksantikvaren for sluttbehandling. Store Råholmen ble midlertidig fredet som kulturmiljø ved vedtak etter kulturminneloven fattet 23.10.2009 av Østfold fylkeskommune

Forslag til forskrift om fredning av Store Råholmen finnes i vedlegg 2.

1.1 Forvaltningsplanen

I henhold til § 10 i verneforskriften skal det utarbeides en forvaltningsplan for verneområdet. Planen kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtselstiltak.

En forvaltningsplan skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme verneformålet, og skal være et redskap for både forvaltningsmyndigheten og brukere av området. Forvaltningsplanen er ikke juridisk bindende, men har en veiledende funksjon.

Forvaltningsplanen må utarbeides innenfor de rammene som settes av verneforskriften. Det vil si at det i planen ikke kan innføres nye restriksjoner, men at det heller ikke kan åpnes for tiltak som ikke har grunnlag i forskriften.

Denne forvaltningsplanen gjelder i utgangspunktet for 10 år. Gyldighetstiden kan senere forlenges dersom det er hensiktsmessig. Planen kan også revideres etter kortere tid enn 10 år dersom det oppstår behov for dette.

Det fremgår av forslaget til forskrift om fredning av Store Råholmen at det ikke er behov for en egen forvaltningsplan for kulturmiljøet fordi dette er svært begrenset. Enkelte forhold vedr. Store Råholmen er likevel nevnt i denne forvaltningsplanen der det er relevant.

Figur 1 Ærfugl er en vanlig art i området. Foto: O. C. Knutsen

2 OMRÅDEBESKRIVELSE

Området omfatter den gjenværende intakte del av Kråkerøy-skjærgården med Randholmen/Tjeldholmen som de sentrale øyene, men med et stort antall mindre øyer og småholmer. Kråkerøyskjærgården generelt er preget av hyttebebyggelse og inngrep. Reservatet utgjør de resterende intakte deler av Kråkerøys vestskjærgård. Reservatets avgrensning og regler om ferdsel i området fremgår av figur 2.

Området er en typisk ”fjærekyst” med små skjærgårdsøyer, mye grunnfjell i dagen og mange små sprekkedaler. På den glattskurte granitten er det vanlig med ulike erosjonsformer i fast fjell. Området kan sies å være et typeområde for grunnfjellsskjærgården i ytre Oslofjord.

Skjærgården er eksponert mot sørvest med sonering i vegetasjonen, fra glattskurt fjell og treløse holmer, via maritim skoggrense til vindpåvirket og mer beskyttet skog på lesider. Sentralt på Randholmen og Tjeldholmen er skogen mer vindbeskyttet og har større høyder. Enkelte klåver og sprekkedaler har skog og krattvegetasjon. Remser med svartorstrandskog finnes flere steder.

Det er mange svært grunne sund og småbukter i området. Den største bløtbunnskilen er Goenvad. Denne kilen er meget grunn slik at store arealer blottlegges ved fjære sjø. Dette utgjør viktige beite - og rasteplasser for ande - og vadefugl i trekktidene vår og høst. Også i sund og mindre bukter finnes tilsvarende gruntområder. Dykk – og fiskeender og storskarv har tilhold i det meste av området utenfor de grunneste partier. Den viktigste hekkelokaliteten for sjøfugl er Mule-Stangeskjær lengst sør i området.

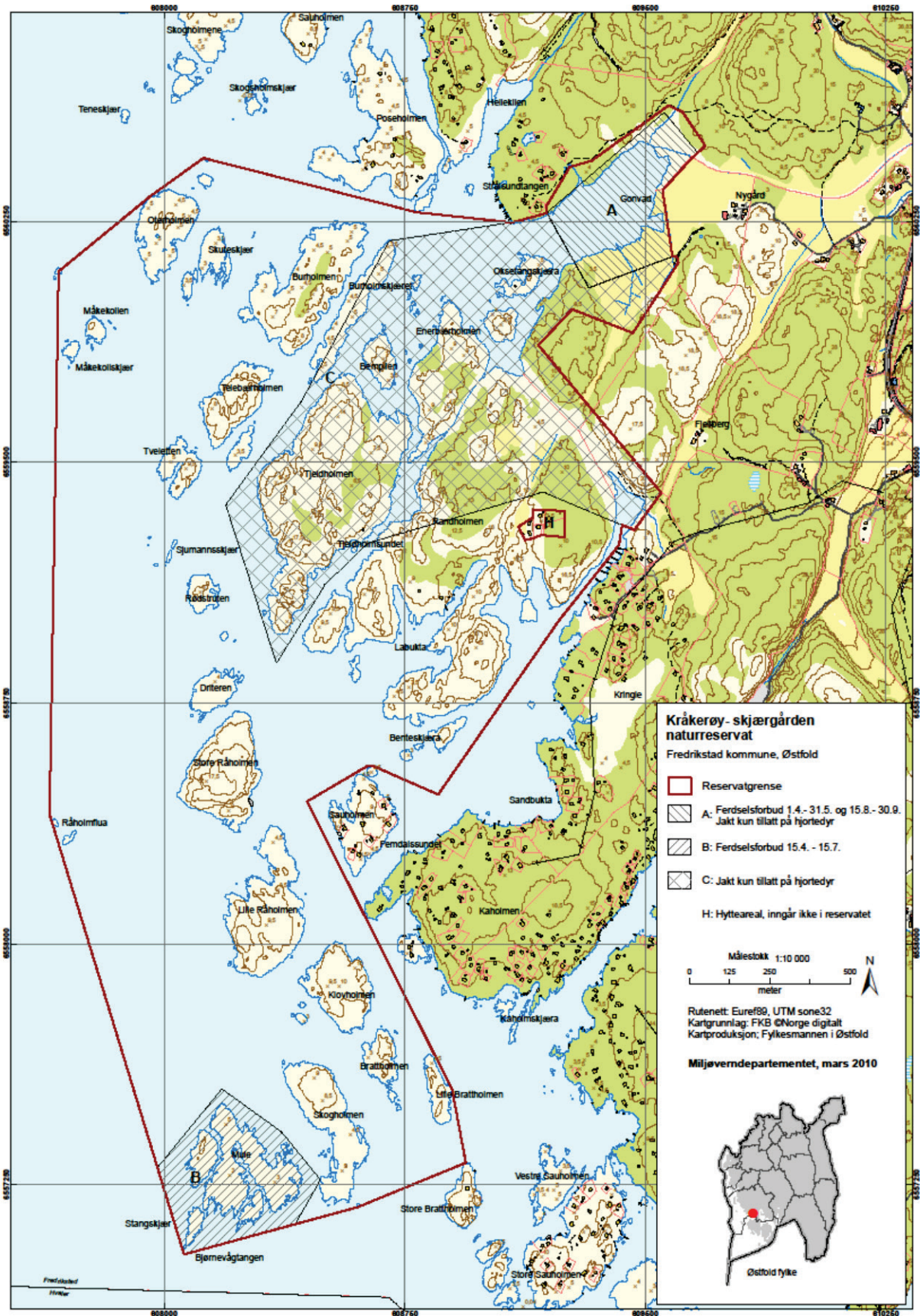
Figur 2 Små øyer og grunne sund - et typeområde for grunnfjellsskjærgården i ytre Oslofjord. Foto: Gunnar Bjar

Det er uvanlig store arealer med havstrandvegetasjon i reservatet, både strandsump og strandeng dekker betydelige arealer. Strandsumpen er uvanlig fint utviklet og sjelden kan man se en mer ren og velutviklet havsivakssump enn i dette området. Det er også fint utviklede strandenger, særlig nord og sørøst for Goenvad. Disse strandengene er av de mest verneverdige av gjenværende strandenger i fylket ut fra botaniske vurderinger. Engene har ikke bare botanisk interesse, men har også betydning for rastende fugl. Ved høyvann oversvømmes leirbankene og fuglene forflytter seg inn i strandengene. Strandengene er beitebetingede vegetasjonstyper. For å opprettholde engene er det nødvendig at beite videreføres – og helst forsterkes. Opphør av beite vil føre til at takrør og andre storvokste planter tar over arealene, og etter hvert vil oreskogen komme inn. Dette gjelder også beitene på Randholmen – for å opprettholde kulturlandskapet her må det være et tilstrekkelig beitepress.

På Tjeldholmen finnes Kråkerøys største gjenværende myr og det er samtidig en av få gjenværende litt større kystmyrer i Østfold som ikke er grøftet eller ødelagt på annen måte. Det er foretatt pollenanalyser fra myra for å belyse forhold ved landhevningen og plantenes innvandring etter siste istid.

Det er stor variasjon i naturmiljøer innen området. Her finnes strandenger, grunne bløtbunnskiler, beitemark, myr, sumpområder, svartorskoger, skogkledde øyer, nakne holmer og havbunn. Det er derfor et stort biologisk mangfold i området med en rik fuglefauna – det hele innen rammen av et vakkert kyst – og kulturlandskap.

På Store Råholmen finnes et svært godt bevart og representativt stenbruddanlegg, som foruten selve bruddet med karakteristiske stenfyllinger består av skinnegang, vogner, kran og bryggeanlegg for utskipping. Stenhogging er en svært viktig del av Østfolds industri – og kulturhistorie.

Figur 3 Vernekartet med oversikt over Kråkerøy-skjærgården naturreservat

3 PÅVIRKNING / INNGREP

Naturresevatet ligger nær tettstedene på Kråkerøy og Fredrikstad by. Det er konsentrasjoner av fritidsbebyggelse sør, øst og nord for området. Denne delen av Kråkerøykysten har tradisjoner for friluftsliv og det er merkede stier og gjennomført tilretteleggingstiltak til fordel for friluftsliv i området. I Kråkerøyskjærgården er det stor båttrafikk og utfart i sommerhalvåret. Det er aktive jordbruksområder som grenser til resevatet i nordøst og det finnes gamle spor etter stenhuggervirksomhet i området.

3.1 Tidligere granittbrudd mv

Flere steder bl.a. på Tveliten og Klavholmen finnes spor av tidligere granittbrudd. På Store Råholmen finnes et godt bevart stenbruddsanlegg med tilvirkede stenblokker, stenfyllinger, skinnegang, vogner, kran og en stenbrygge. Også på landsiden finnes gamle spor etter stenhuggervirksomhet. En varde og en fyrlykt finnes på Stangeskjær og ytterligere en varde på en liten holme sør for Rødstruten.

3.2 Hytter, båtfester mv

Det var to hytter sør på Randholmen hvorav den ene nå er fjernet. Den siste har begrenset brukstid og skal fjernes på sikt pga. opphørt festeavtale med staten som grunneier. Et privat areal med 6 hytter i østre del av Randholmen inngår ikke i verneområdet, men ligger som en ”øy” i naturresevatet. Det står ei bu på Oksetangskjæra med adkomst via ei lita brygge fra fastlandet. Det er ei mindre brygge på Randholmen like nord for gangbrua fra fastlandet og enkelte båtfester på sørsiden av denne brua. Det er også ei brygge på Randholmen lengre sør i Femdalsundet.

3.3 Tiltak for friluftslivet

Det er sikret flere øyer i området ved kjøp og ved avtaler (servitutt). Dette er gjort som ledd i arbeidet med å sikre friluftssinteressene i området. I denne sammenheng er det gjennomført enkelte friluftsfremmende tiltak. Det er bygd gangbro fra fastlandet til Randholmen og videre fra Randholmen til Tjeldholmen. Fuktige partier av de viktigste stiene på disse øyene er kavelagt og enkelte trapper er bygd i vanskelig terreng. Det finnes to boder med utedo og søppelstativ på Tjeldholmen og noen hvilekrakker på øyene. På østsiden og sør på Tjeldholmen er det etablert to bålplasser. Det er også ei lita brygge tiltenkt friluftssformål sørvest på Tjeldholmen.

Flere steder er det stygge skader på fjelloverflater etter bålrensing, særlig på Tjeldholmen.

3.4 Kraftledning

Det går en strømførende ledning frem til hyttene på Randholmen. Den ytterste delen av denne traseen kan saneres når det ikke lenger er behov for strøm til den gjenværende hytta ytterst.

3.5 Fremmede arter

Det har vært forekomster av rynkerose på flere av øyene. Ved Goenvad står enkelte sitkagraner ved eller like utenfor reservatgrensen. Her skjer det en naturlig foryngelse og derved en viss fare for spredning av arten. Det er forekomster av mink i området.

3.6 Kulturbetingede enger

Det har vært beite i området i lang tid og fremdeles er det beitevirksomhet i reservatet. Det er beitebetingede enger ved Goenvad, på Randholmen og i strand – og sumpområder ellers. Disse områdene vil endre karakter ved gjengroing dersom beitet opphører, noe som vil gi store forandringer i vegetasjonens sammensetning og av landskapet. Dette vil igjen føre til store negative konsekvenser for fugle – og insektlivet og for de plantearter som er knyttet til de åpne engene. I tilknytning til beiteene er det en del gamle åpne grøfter. I forbindelse med oppmerking av reservatets grenser i sept.2014 ble det gjort en tilpasning langs deler av den østre avgrensningen ved Goenvad slik at reservatgrensen her følger eksisterende dike slik at dette ikke inngår i reservatet. Diket kan derved vedlikeholdes ved behov, men oppgravde masser skal ikke deponeres langs vestsiden av diket.

Figur 4 Denne hytta, som stod på Randholmen er nå fjernet. Foto: Gunnar Bjar

4 BRUKERINTERESSER

4.1 Beiting

En viktig brukerinteresse i verneområdet er husdyrbeiting. Tidligere ble fastlandsdelen og store deler av Randholmen beitet regelmessig. I dag er det fremdeles beitedyr på engene ved Goenvad og deler av Randholmen samt i sumpområdet mellom denne holmen og fastlandet.

Følgende bestemmelser i verneforskriften er av betydning for driften av beitearealene:

§ 3 nr.1

Vegetasjonen, herunder døde trær og busker, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.

Kommentarer:

- Bestemmelsen innebærer at bl.a. pløying, harving og såing av beitevekster ikke er tillatt. Se likevel § 4 nr. 8 og 9 om beiting og gjerding.
- Dødt trevirke, både stammer og greiner, er levested for mange arter som fredningen skal ivareta. Dødt trevirke er derfor omfattet av vernet.

Figur 5 Beitet landskap på Randholmen. Foto: Gunnar Bjar.

§ 3 nr. 3

Området er vernet mot ethvert tiltak som kan påvirke de vernede artene eller deres livsbetingelser, som for eksempel oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, (...), bygging av veier, oppdyrking, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, (...), henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempningsmidler.(....).

Kommentarer:

Fysiske tiltak som nevnt her samt gjødsling, kalking og sprøyting er altså forbudt.

§ 4 nr. 8

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for: Beiting og slått. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet regulere beitetrykket i hele eller deler av reservatet.

Kommentarer:

-Beite og slått er tillatt og krever ikke dispensasjon. Beiting er den viktigste form for skjøtsel for å opprettholde områdets kvaliteter. Slått kan være et viktig supplement til beitedyr særlig hvis beitebelegget er for lavt.

-Når det gjelder direktoratets (nå: Miljødirektoratet) myndighet til å regulere beitetrykket, er dette å anse som en sikkerhetsventil i tilfelle overbeiting. Vernemyndighetene ønsker et beitetrykk som er tilpasset beitenes bæreevne.

§ 4 nr. 9

Verneforskriften er ikke til hinder for: Bruk og vedlikehold av faste anlegg som er i bruk på vernetidspunktet.

Kommentarer: Dette gjelder for eksempel gjerder i området.

§ 5 nr.1

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

§ 5 nr. 2

Motorferdsel til lands er forbudt, herunder start og landing med luftfartøy.

Kommentar: Se unntak fra forbudet i § 6 nr 4.

§5 nr. 4

All ferdsel er forbudt i et definert område, merket A på vernekartet, i tiden f.o.m. 01.april t.o.m. 31.mai og f.o.m. 15.august t.o.m. 30.september.

Kommentarer:

Enhver form for ferdsel i dette området i disse periodene krever dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.

§ 6 nr. 4

Bestemmelsene om motorferdsel er ikke til hinder for: motorferdsel til lands i forbindelse med jord – og skogsdrift.

Kommentarer:

Nødvendig kjøring i forbindelse med drift av beitenes er altså tillatt, men jf. § 5 nr. 4. Det må også legges til grunn at det ikke kan kjøres når det er så bløtt at det vil oppstå varige kjørespor.

§ 7 nr. 1, 4, 5 og 6

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av gjerder i området, til fjerning av vegetasjon som er vertsplanter for skadeorganismer i landbruket, til oppføring av gjerder, til kontrollert

uttynning/høydereduksjon av skog og kratt som er til ulempe for jordbruket og til gjødsling eller nødvendig bruk av kjemiske bekjempningsmidler på beiter.

Kommentarer:

Slike tiltak som nevnt her krever dispensasjon fra verneforskriften. Det er Fylkesmannen som behandler søknader om dispensasjon fra forskriften. Omsøkte tiltak kan bare gjennomføres hvis dispensasjon foreligger.

4.2 Friluftsliv og ferdsel

En viktig brukerinteresse i området er friluftsliv / allmenn ferdsel.

Følgende bestemmelser i verneforskriften er av betydning for friluftsliv og ferdsel :

§ 3 nr. 1

Vegetasjonen, herunder døde trær og busker, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.

Kommentarer:

Bestemmelsen må forstås slik at all ferdsel skal foregå hensynsfullt slik at skade unngås. Alminnelig ferdsel rammes ikke av bestemmelsen. Se unntak for plukking og sanking av bær og matsopp i § 4 nr. 5.

§3 nr. 2

Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse. Bruk av skytevåpen er forbudt. Utsetting av dyr er ikke tillatt.

Kommentarer:

All ferdsel og opphold i reservatet skal foregå hensynsfullt slik at skade og unødig forstyrrelse unngås. Alminnelig ferdsel er likevel tillatt. Ferdsel er regulert nærmere i to delområder i reservatet, se § 5 nr. 4 og 5 om dette. Bruk av skytevåpen er forbudt, men tillatt ved lovlig jakt. Vedrørende jakt se avsnitt 4.3.

§ 3 nr. 3

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som for eksempel oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, (...), brygger og båtfester, opplag av båter, (...).

Kommentarer:

Bestemmelsen betyr at det ikke er tillatt å etablere nye innretninger eller anlegg for å tilgodese friluftsliv og ferdsel i reservatet. Vedlikehold av etablerte anlegg er tillatt, se § 4 nr 9 og 11.

§ 3 nr. 4

Bruk av reservatet til teltleirer, idrettsarrangement eller andre større arrangement er forbudt

Kommentarer:

Slik organisert virksomhet er ikke tillatt – jf. likevel § 7 nr. 3.

§ 3 nr. 5

Camping, teltslaging og oppsetting av kamuflasjennretninger for fotografering er forbudt i et område merket A på vernekartet.

Kommentarer:

Teltslaging mv. er altså tillatt i reservatet bortsett fra område A (Goenvad) for å hindre forstyrrelser på fuglelivet her. I område B (Mule – Stangeskjær) er det ulovlig å telte i

perioden 15.04 – 15.07 pga ferdselsforbud i hekketiden. For øvrig gjelder friluftslovens bestemmelser om telting.

§ 3 nr. 6

Bålbrenning er forbudt.

Kommentarer:

Se unntak fra forbudet i § 4 nr.10.

§ 4 nr. 5

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for sanking av bær og matsopp.

§ 4 nr. 9

Bestemmelsene er ikke til hinder for bruk og vedlikehold av faste anlegg og innretninger som er i bruk på vernetidspunktet, herunder gjerde, gangbro, bygning, brygge og båtfeste.

Kommentarer:

Dette betyr at gangbroene fra fastlandet til Randholmen og fra Randholmen til Tjeldholmen kan opprettholdes/vedlikeholdes – likeledes etablerte utedoer og brygga sør på Tjeldholmen.

Figur 6 Gangbroa fra fastlandet til Randholmen - et viktig tiltak for friluftslivet. Foto: Aase Richter

§ 4 nr. 10

Bålbrenning med medbrakt brensel på godkjent oppbygd ildsted er tillatt.

Kommentarer:

Generelt er bålbrekking i reservatet forbudt, men er tillatt på to faste, oppbygde ildsteder som ligger øst (nær brofestet) og sør (nord for brygga) på Tjeldholmen. Andre bestemmelser om bålbrekking i utmark gjelder likevel (bålforbud i/ved skog i perioden 15.04 – 15.09)

§ 4 nr. 11

Vedlikehold av eksisterende stier og løyper med eksisterende merking er tillatt.

Kommentarer:

Dette betyr at stier og løyper kan opprettholdes som på vernetidspunktet. I dette ligger også at eksisterende kavling og klopper kan vedlikeholdes/fornyes.

§ 5 nr. 1

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

§ 5 nr. 2

Motorferdsel til lands er forbudt, herunder start og landing med luftfartøy, (...). Forbudet omfatter også bruk av modellfly og modellbåter.

Kommentarer:

Motorferdsel er altså forbudt til lands, men ikke på sjøen, se likevel § 5 nr 4 og 5. Bruk av modellfly og modellbåter er ikke tillatt. Fylkesmannen oppfatter forskriften slik at motorferdsel på is i utgangspunktet ikke er forbudt dersom slik ferdsel er tillatt etter annet lovverk.

§ 5 nr. 3

Sykling og bruk av hest er forbudt

§ 5 nr. 4 og 5

I tiden f.o.m. 01.april t.o.m. 31. mai og f.o.m. 15.august t.o.m. 30.september er all ferdsel forbudt innenfor området merket A på vernekartet. I tiden f.o.m. 15.april t.o.m. 15.juli er all ferdsel forbudt på Mule og Stangeskjær og i en sone på 50 meter rundt holmene, merket B på vernekartet.

Kommentarer:

Det er altså ferdselsforbud i perioder i to mindre områder av reservatet. Område A (Goenvad) av hensyn til fuglelivet i de mest intense trekkperiodene vår og høst, mens område B (Mule og Stangeskjær) skal sikre sjøfuglene ro i hekketiden.

Figur 7 Kavlelagt fuktig parti på sti, Randholmen. Foto: Aase Richter

4.3 Jakt og fiske

Jakt og fiske er tillatt med visse begrensninger, se § 4 nr.6 i verneforskriften. I områdene A og C på vernekartet er det kun tillatt å jakte på hjortedyr. I område A kan slik jakt ikke starte før 01. oktober pga. ferdselsforbudet her. Viltloven med tilhørende forskrifter gjelder på vanlig måte. Jaktretten tilhører grunneier som ordinært. Bortsett fra ferdselsforbudet i område A og B inneholder verneforskriften ingen begrensninger i fiske, dvs. at vanlige regler for fiske gjelder.

4.4 Kraftlinje

Det går en strømførende kraftlinje frem til hyttebebyggelsen på Randholmen. Følgende bestemmelser gjelder for kraftlinja i verneområdet:

§ 4 nr. 3 og 4

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for :

Drift, vedlikehold og nødvendig istandsetting ved akutt utfall på eksisterende energi – og kraftanlegg eller oppgradering/fornyning av kraftledninger for heving av spenningsnivået og økning av linjetverrsnitt når dette ikke fører til vesentlige fysiske endringer i forhold til verneformålet.

§ 6 nr. 3

Ferdselsbestemmelsene er ikke til hinder for :

Nødvendig motorferdsel i forbindelse med akutt utfall på eksisterende energi – og kraftanlegg. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten.

§ 7 nr. 8

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

Oppgradering / fornyelse av krafledninger som ikke faller inn under § 4.

Kommentarer:

I akutte situasjoner ved strømbrudd er altså nødvendig motorferdsel tillatt i reservatet uten at det må søkes om dette på forhånd, men melding om kjøringen skal da sendes Fylkesmannen i ettertid (§ 6 nr.3). Ved alle andre typer arbeid på anlegget vil motorisert ferdsel kreve at Fylkesmannen på forhånd har gitt dispensasjon fra verneforskriften, se §7 nr.1b.

4.5 Kystverkets anlegg

Kystverket har enkelte anlegg innenfor området, bl.a. en fyrlykt på Stangeskjær,

Følgende bestemmelser gjelder for Kystverkets anlegg:

§ 4 nr. 1

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for :

Drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg.

§ 6 nr. 2

Ferdselsbestemmelsene er ikke til hinder for:

Nødvendig ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg.

§ 7 nr. 7

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

Oppføring av nye anlegg, flytting av anlegg og tilbygg til eksisterende anlegg for Kystverket.

Kommentarer:

Dersom det er behov for nyanlegg mv. og motorisert ferdsel på land i den forbindelse kreves det dispensasjon av forvaltningsmyndigheten.

4.6 Hytter og båtfester

Det er et lite hyttefelt på Randholmen. Dette arealet inngår imidlertid ikke i reservatet og derved gjelder ikke verneforskriften her. Videre er det en hytte i reservatet sør på Randholmen. Denne hytta har begrenset brukstid og skal på sikt fjernes pga. opphørt festeavtale med staten som grunneier. Forøvrig er det ei mindre bu på Oksetangskjæra som har adkomst via ei lita brygge fra fastlandet. Mot Femdalsund er det to mindre brygger på Randholmen og det synes i tillegg å være et fåtall båtfester her. Videre er det ei lita brygge sørvest på Tjeldholmen som betjener friluftsområdet. Det har forekommet at hytteeiere har hogd trær/skog i reservatet for å bedre utsikten. Dette er ulovlig (jf. § 3 nr. 1) og krever i tilfelle godkjent dispensasjon før fjerning av trær/vegetasjon kan skje.

Følgende bestemmelser gjelder for hytter og båtfester:

§ 3 nr. 3

Området er vernet mot tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, hensetting av campingvogner, brakker og lignende, etablering av oppdrettsanlegg, brygger og båtfester, opplag av båter, (...).

Kommentarer:

Etablering av slike fysiske tiltak som nevnt her er altså forbudt.

§ 4 nr. 9

Bruk og vedlikehold av faste anlegg og innretninger som er i bruk på vernetidspunktet, herunder gjerde, gangbro, bygning, brygge og båtfeste.

Kommentarer:

Brygger og båtfester som var lovlig etablert på vernetidspunktet kan altså brukes og vedlikeholdes. Utvidelser eller standardheving av slike anlegg kan bare skje etter at det foreligger dispensasjon av forvaltningsmyndigheten. Et lovlig anlegg har både tillatelse av grunneier og er i samsvar med plan – og bygningsloven.

4.7 Kulturminner

Store Råholmen representerer et svært viktig kulturmiljø. Her finnes et særdeles godt bevart og representativt stenbruddsanlegg. Foruten selve bruddet med karakteristiske stenfyllinger, består anlegget av skinnegang, vogner, kran og bryggeanlegg for utskiping. I tillegg består miljøet av et stort antall tilvirkede stenblokker, noe som er sjelden å finne i selve bruddene. Stenhogging er en svært viktig del av Østfolds industri – og kulturhistorie. Kulturmiljøet på holmen omfatter også en gravrøys fra bronsealderen - denne er automatisk fredet etter lov om kulturminner.

Store Råholmen ble midlertidig fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven ved vedtak fattet av Østfold fylkeskommune 23.10.2009. Etter høring ble saken oversendt Riksantikvaren fra fylkeskommunen 30.09.2013 for videre behandling. Vedtak om endelig fredning fattes av regjeringen (pr. dato er det usikkert når vedtak fattes). Det er således to forskrifter som er aktuelle for Store Råholmen – forskriften for naturreservatet og foreslått forskrift for Råholmen som kulturmiljø.

I forslaget til forskrift for Store Råholmen kulturmiljø er følgende bestemmelser foreslått:

§ 5

I det fredete området må det ikke iverksettes tiltak, virksomhet eller ferdsel som er egnet til å skade eller skjemme kulturmiljøet og kulturminnene. Dette gjelder bl.a. å fjerne eller flytte stenblokker, jernbaneskinner, vogner, deler av kraner eller andre gjenstander/rester fra stenbruddsvirksomheten, planere eller lagre masse, gjøre endringer som skjemma den opprinnelige kaifronten eller andre deler av kulturmiljøet, male eller risse på/i berg, løse stenblokker eller gjenstander eller sette ned nye faste bolter eller master.

Kommentarer:

Bestemmelsene er ikke til hinder for fjerning av vegetasjon som kan være til skade for, eller virke ødeleggende for bevaringen eller opplevelsen av kulturmiljøet, vedlikehold av kai ved utglidning av blokker eller oppsetting av informasjonsskilt – jf § 6. Forvaltningsmyndigheten (som i dette tilfellet er Riksantikvaren/Østfold fylkeskommune) kan i særlige tilfeller gi tillatelse til tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området. Tiltak kan ikke iverksettes før tillatelse foreligger. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

5 FORVALTNINGSOPPGAVER OG TILTAK

5.1 Forvaltningsmål

Kråkerøy-skjærgården naturreservat skal forvaltes slik at de spesielle naturkvalitetene opprettholdes. Det skal legges særlig vekt på at strandengene bevares i god tilstand samtidig som området verdi som beitemark kan utnyttes. Strandengene ved Goenvad er av de mest verneverdige i fylket ut fra botaniske vurderinger. Det er også viktig å ivareta området betydning som rasteplass og hekkeområde for sjø – og våtmarksfugl. Det helhetlige kulturmiljøet på Store Råholmen skal bevares. Uønskede inngrep og annen uønsket påvirkning skal unngås.

5.2 Skjøtsel

Det viktigste skjøtselstiltak for å ivareta naturverdiene i området vil være å skjøtte strandengene slik at de spesielle vegetasjonssamfunnene blir opprettholdt. Områdene med strandsump, dominert av havsivaks, er under ekspansjon og krever lite eller ingen skjøtsel. Skogen i området krever ikke skjøtsel, men stier og oppholdsplasser kan ryddes. Det er aktuelt å rydde kratt på hekkeholmer for sjøfugl dersom dette blir en ulempe for fuglenes hekking.

Tiltak for å tilgodese friluftslivet bør omfatte vedlikehold/istandsetting av etablerte tilretteleggingstiltak og å holde stier åpne. Det er aktuelt å drenere ut vann fra et beiteområde inne på Randholmen for å lette ferdselen her og for å bevare den etablerte vegetasjonen.

Skjøtsel på Store Råholmen kan omfatte nødvendig rydding av vegetasjon, vedlikehold av kai og oppsetting av informasjonsskilt.

5.2.1 Strandenger og beiter

Strandengene er en naturtype som er avhengig av skjøtsel for å opprettholdes. Et viktig tiltak for å bevare naturverdiene i reservatet er å skjøtte engene ved hjelp av beitedyr. Uten tidligere tiders beiting ville det meste av engene nå vært skog. Man kan i dag tydelig se at takrør og kratt er i ferd med å spre seg enkelte steder i engene. Strandengene ved Goenvad ble undersøkt botanisk i 1973 og 1993 – se vedlegg 3 og 4. De viktigste endringer i vegetasjonsbildet i disse 20 år er at takrør har ekspandert og etablert seg i deler av engene og at havsivaks har utvidet sitt område markert. Det samme har skjedd i sundet mellom Randholmen og fastlandet – takrør og havsivaks har ekspandert mens strandengsamfunnene er trent tilbake. Det er beiteområder også inne på Randholmen. Også disse holdes åpne ved hjelp av beitedyr. I tørre partier med grunt jordsmonn skjer en viss gjengroing ved at kratt og busker ekspanderer. Generelt er dette ikke ønskelig.

Ved opphør av beite eller for svakt beitetrykk vil konkurransesterke, høyvokste planter gradvis ta over arealene bl.a. takrør og mjødukt. Etter hvert vil svartora, som godt tåler høyt grunnvann og saltvannspåvirkning etablere seg – de gamle strandengene vil gradvis endres og på sikt bli skogarealer. En slik utvikling vil radikalt endre plante – og dyrelivet og landskapet.

Plantenes evne til å tåle beiting er svært forskjellig. Det gjelder også plantenes smaklighet og næringsverdi. Planter som dyra gjerne spiser, og som tåler beiting dårlig, kan forsvinne helt etter noen års beiting, eller i alle fall gå sterkt tilbake. Disse plantene er typiske gjengroingsarter fordi de brer seg utover når beitedyra forsvinner. Takerør og mjødurter hører til disse. Andre planter er også ettertraktet av beitedyra, men tåler beiting godt. Dette gjelder mange gressarter, og en del krypende urter. Disse plantene blir vanligere når det beites.

Noen forholdsvis storvokste planter har egenskaper som gjør at dyra unngår dem. Brennesle, knappsisv, lyssiv og sølvbunke hører til disse. De kan bli et problem på beitemark fordi de brer seg utover som følge av at dyra lar dem stå i fred. Beitepussing kan være nødvendig for å holde dem i sjakk.

De fleste sjeldne plantearter som vokser på strandenger, er mer eller mindre småvokste og taper lett i konkurransen med større planter når engene gror igjen. Så lenge beitedyra holder de store konkurrentene nede, får de små plantene bedre livsvilkår, selv om også de kan bli utsatt for beiting og tråkk. Beiting medfører således større fordeler enn ulemper for disse planteartene. De ulike husdyrartene har ulike beitemønstre og gir derfor noe forskjellige resultater som «skjøtselsarbeidere». Selv om det finnes en del ulikheter mellom forskjellige raser og besetninger, kan man peke på noen generelle trekk :

Storfe er lite selektive/kresne og beiter på en rekke plantearter. De «sliter» av plantene et lite stykke over bakken slik at vegetasjonen ikke blir like kort som der hest eller sau beiter. Storfe går gjerne på bløt mark, og beiter vanligvis takerør dersom de slipper til tidlig i sesongen. I løpet av få år kan en tett takerørskog bli sterkt redusert av storfebeiting og – tråkk. Storfe er generelt mindre effektive til å holde buskvegetasjon nede. Her er det imidlertid forskjell mellom storferaser.

Figur 8 Storfe som beiter på engene ved Goenvad. Foto: Gunnar Bjar

Hesten har i motsetning til kua fortenner både oppe og nede, og kan derfor bite av plantene helt nede ved bakken. Der det vokser planter som hesten liker, kan vegetasjonen følgelig bli svært kort. Hesten kan beite sølvbunke i større grad enn andre beitedyr, og bl.a. shetlandsponnier kan beite mye på takrør.

Sauen er mer selektiv og kan gå å plukke planter den er spesielt glad i, ikke minst urter/blomster. Også sauen kan beite snaut. På den annen side spiser sauen gjerne løv og er derfor effektiv til å holde krattvegetasjonen i sjakk. Sauens tilbøyelighet til å beite på spesielle arter kan være et problem hvis det gjelder sjeldne planter og beitetrykket er høyt. Sauen unngår gjerne de bløteste partiene.

Geita utmerker seg ved en spesiell forkjærlighet for busker og småtrær. Selv store løvkratt kan drepes av geitebeiting.

Gjødsling og bekjemping av uønsket vegetasjon ved sprøyting på beiter kan være aktuelt, men slike tiltak kan bare gjennomføres hvis det er gitt dispensasjon – jf. § 7 nr.6. Det kan ikke påregnes dispensasjon til gjødsling i reservatet. Gjødsling vil påvirke konkurranseforholdene mellom de forskjellige plantearter slik at artssammensetning og dominans endres. Dette er uheldig når målet bl.a. er å bevare engenes botaniske verdier. Også sprøyting er i utgangspunktet et uønsket tiltak, men kan vurderes på mindre og klart avgrensede arealer der problemarter bør fjernes. I slike tilfeller er imidlertid fysiske tiltak (beitepussing) å foretrekke.

Som nevnt har strandengene i området og utmarka på Randholmen vært utnyttet som beiteområder i lang tid. Beitevirksomheten har hindret gjengroing av engene og vedlikeholdt landskapet. Etter hvert som husdyrholdet har gått tilbake har også mengden dyr/beitetrykket blitt redusert. Konsekvensen har vært en viss gjengroing både ved Goenvad og Randholmen. Fylkesmannen har samarbeidet med aktuelle grunneiere i området og husdyrholdere om beitespørsmålet der målet har vært å opprettholde – eller helst øke beitetrykket. Særlig beiten på Randholmen ble etter hvert preget av sterk gjengroing av busker og kratt. I perioden 2007 – 2012 gjennomførte fylkesmannen mekanisk rydding på disse områdene. Ved dette tiltaket ble kvaliteten på beiten her vesentlig forbedret. Tradisjonelt er det storfe som har vært og er beitedyr i området både på Randholmen og ved Goenvad. Etter ryddingen i 2007 ble det oppsatt sauegjerde og sluppet sau her. Ved det er oppnådd et tilstrekkelig beitetrykk slik at gjenvekst av kratt og busker blir holdt nede. I 2007 ble det også anlagt en kunstig dam på dette beitet for å sikre vanntilgang for dyra. Etter hvert har vanninsekter, amfibier og vannplanter etablert seg i dammen. Det finnes også et drikkekar som er koblet til en sommervannsledning for beitedyr på Randholmen.

Figur 9 Rydding av busker og kratt er nødvendig for å hindre gjengroing av beitene, her fra Randholmen. Foto: Gunnar Bjar

Figur 10 En kunstig dam er anlagt på Randholmen for å skaffe vann til beitedyra, - samtidig bidrar dammen til det biologiske mangfoldet. Foto: Gunnar Bjar

På grunn av de forskjellige husdyrartenes ulike beitemønstre bør det vurderes om sambeiting med to eller flere arter er hensiktsmessig. Det er bl.a. erfaring for at sambeite med storfe og sau er gunstig for vedlikehold av beiter. Det vil fortsatt være aktuelt med rydding av busker/kratt som sprer seg på beitene og beitepussing for å fjerne vegetasjon som husdyra ikke tar.

Arbeidet med å tilrettelegge for beiting i området bør videreføres slik at prioriterte naturverdier ivaretas og landskapet opprettholdes. Det er ønskelig at beitet gjenopptas i den indre (nordre) delen ved Goenvad for å hindre videre gjengroing av disse engarealene. Det bør etableres et samarbeid med grunneier og andre relevante parter om dette.

Figur 11 Ubeitet eng ved indre deler av Goenvad. Her er det ønskelig at beitet gjenopptas. Foto: Gunnar Bjar

5.2.2 Mule – Stangeskjær

Mule-Stangskjær er den viktigste hekkelokaliteten for sjøfugl i reservatet og det er totalt ferdselsforbud på holmene og en sjøsone rundt i perioden 15.04 – 15.07. Allerede på 1970 – tallet innførte daværende Kråkerøy kommune ferdselsforbud i hekketiden på øyene med hjemmel i Frilufsloven. Det viktigste tiltaket for å beskytte hekkfuglene er ferdselsforbudet, men forholdene på holmene bør også fysisk være godt egnet for de aktuelle artene. Det eneste tiltaket som kan bli aktuelt er forsiktig rydding dersom det skjer en viss ekspansjon av kratt og busker på øyene. Dette er nakne grunnfjellsøyer nesten uten løsmasser slik at planteveksten her er svært begrenset.

5.3 Fremmede arter

Spredning av fremmede arter regnes i dag som en av de viktigste årsakene til tap av biologisk mangfold. Østfold er pga. de gunstige vekstforhold, sin grense mot havet og den store varetransporten gjennom fylket, særlig utsatt for introduksjon av fremmede arter. De fleste av problematiske fremmede arter er opprinnelige prydd – eller nytteplanter, som enten er plantet ut eller som er forvillet fra hager og anlegg.

Dette gjelder bl.a. **rynkerose** som har spredt seg til en rekke strender på Østfoldkysten. Denne planten kan danne store, sammenhengende kratt ved hjelp av rotutløpere under bakken. Der den sprer seg, blir den naturlige eng – og strandfloraen mer eller mindre utkonkurrert. Spredning av rynkerose er derfor svært uønsket. Fylkesmannen i Østfold har arbeidet med å fjerne denne planten i verneområdene langs kysten i flere år. Målet er at arten ikke skal forekomme i verneområdene.

Det har forekommet rynkerose på flere av øyene i reservatet. Statens naturoppsyn har, etter avtale med Fylkesmannen, bekjempet disse mekanisk og ved hjelp av sprøyting (roundup). Området skal nå være tilnærmet fritt for rynkerose, men små forekomster kan være oversett. Som ledd i oppsynet av reservatet vil området bli overvåket fremover med tanke på å avdekke nye forekomster tidlig.

En annen uønsket fremmed art i området er **sitkagran**. Dette er et nåletré fra Nord-Amerika som er plantet mange steder i Norge. Det står et fåtall store sitkagranner i reservatet eller ved grensen mot dyrket mark øst for Goenvad. Det er registrert at det skjer en naturlig forynging av treslaget her med forekomst av småplanter. Det er ikke ønskelig at sitkagrana sprer seg i området. Disse trærne og foryngelsen bør derfor fjernes. Fylkesmannen vil ta denne saken opp med grunneieren på stedet.

En annen innført art som finnes en del steder langs kysten er **strandkarse**. Denne arten kan spre seg og danne store, tette bestand. Forekomster av strandkarse bør fjernes helt, men arten er ikke kjent fra reservatet.

Det er ellers flere andre innførte plantearter som sprer seg i distriktet og som lett kan dukke opp i reservatet, f.eks. **kjempespringfrø**, **parkslirekne** og **kanadagullris**. Disse artene sprer seg raskt når de først er etablert. Skulle slike arter spre seg til reservatet er det viktig at mottiltak blir igangsatt umiddelbart for å hindre oppformering i verneområdet.

Villmink kommer fra Nord-Amerika og ble introdusert i Europa i forbindelse med pelsdyroppdrett. Arten gjør stor skade bl.a. på lokale sjøfuglbestander og det er sannsynlig at minken kan bidra til å fortrenge ev. forekomster av både ilder og oter som stedeegne arter. Minken er vanlig i reservatet og omkringliggende områder. Minkfangst bør drives med forholdsvis stor intensitet og over tid for å holde bestanden på et lavere nivå, og er derfor en ressurskrevende virksomhet. Det synes å være et ganske stort antall overtallsdyr i en bestand slik at ledige terretorier raskt besettes av nye individer. I reservatet bør minkbekjempelse konsentreres om de viktigste hekkelokalitetene for sjøfugl, først og fremst Mule-Stangskjær. Mink blir bekjempet i dette kystavsnittet med jakt med egnet hihund før hekkesesongen. Dette har vært gjort i flere år og bør videreføres. Ellers drives en viss minkfangst i området av interesserte personer. Feller må benyttes med stor forsiktighet pga. fare for bifangst av ilder.

Også i fjorden forekommer det nå flere innførte arter som kan medføre problemer. Eksempler på det er japansk drivtang og stillehavsøsters. Det er i praksis nesten umulig å bekjempe slike marine, fremmede arter. Fylkesmannen ser det pr. i dag ikke som aktuelt å iverksette tiltak mot slike arter dersom de blir funnet i reservatet.

5.4 Tiltak for friluftsliv

Naturreservatet omfatter det meste av den gjenværende, intakte del av Kråkerøyskjærgården. Området består av mange småholmer, sund og grunne kiler. Randholmen og Tjeldholmen er de største holmene og de er delvis skogkledde. For å bedre tilgjengeligheten til området er det anlagt en gangbro fra fastlandet til Randholmen og en bro videre til Tjeldholmen. Derved er en stor del av området lett tilgjengelig for turer og besøk fra fastlandssiden. Randholmen/Tjeldholmen har fine kvaliteter for friluftsliv og naturopplevelse. På Tjeldholmen er det gode bademuligheter fra blankskurt granitt, fine plasser for stangfiske og fantastisk utsikt over fjorden. På fine dager brukes denne skjærgården mye av småbåtfolket. Det er store hyttekonsentrasjoner nord og øst for reservatet. Den varierte naturen med stort biologisk mangfold og vakkert kystlandskap gir grunnlag for fine naturopplevelser.

Figur 12 Gangbroa til Tjeldholmen. Foto: Gunnar Bjar

Det har vært lagt til grunn en langsiktig strategi for å ivareta friluftinteressene i dette kystavsnittet noe som har ført til sikring av en rekke holmer i området av staten, kommunen og Oslofjordens Friluftsråd. Den største holmen, Randholmen, ble ervervet av staten i 1969 (et mindre areal sentralt på holmen var ikke en del av kjøpet og dette arealet inngår ikke i

naturreservatet). Det ble tidlig anlagt parkeringsplass på fastlandssiden (utenfor reservatet) for besøkende til friluftsområdet.

Det er iverksatt enkelte tiltak i området for å tilgodese ferdsel/friluftsliv. Gangbroa til Randholmen ble anlagt i 1985 med statlig finansiering, og broa til Tjeldholmen noen år senere. Hovedstien over disse holmene er belagt med klopper over fuktige partier og i et par bratte partier er det anlagt trapper. Det er en rasteplass på Tjeldholmen nær gangbroa. Her finnes en av to godkjente bålplasser i reservatet og en bod med søppelstativ og utedo er plassert her. En annen tilsvarende bod finnes langt sør på øya i nærheten av brygga og her er den andre godkjente bålplassen i reservatet. To rastebenker er plassert på Randholmen. Ellers vedlikeholdes stien ved forsiktig rydding og fjerning av vindfall.

I snøvintre går det skiløyper gjennom reservatet. Dette er en del av et større tilrettelagt/preparert løypetilbud på Kråkerøy. Kommunen benytter snøscooter i forbindelse med prepareringen.

Den innerste (sørligste) delen av beiteområdet på Randholmen er gradvis blitt forsumpet. I perioder står store deler av dette arealet under vann. Dette har ført til problemer for ferdsel på stien, som krysser her, og den tidligere vegetasjonen endres. Denne forsumpingen skaper også problemer for en tilliggende fritidseiendom. Det aktuelle arealet bør tilbakeføres til tidligere tilstand ved at hensiktsmessig drenering gjenskapes – antagelig bør det settes opp en kum og en ledning som leder vannet til en åpen grøft lenger nord – herfra vil vannet renne til sjøen ved naturlig fall. Det kan imidlertid bli aktuelt med en rensk av denne grøfta.

I utgangspunktet er det ønskelig med minst mulig av tekniske inngrep og motorferdsel til lands og på isen i reservatet. Det er imidlertid visse unntak i forskriften. Relevante bestemmelser i forbindelse med tiltak for friluftsliv er:

- Bruk og vedlikehold av faste anlegg og innretninger som er i bruk på vernetidspunktet, herunder gjerde, gangbro, bygning, brygge og båtfeste (§4 nr.9)
- Vedlikehold av eksisterende stier og løyper med eksisterende merking (§4 nr.11)
- Bålbrenning med medbragt brensel på godkjent sementert ildsted (§4 nr.10)

Dette betyr at vedlikehold av broene, utedoene, stier og klopper er tillatt etter verneforskriften. Utvidelser av eksisterende anlegg og nye fysiske tiltak krever dispensasjon fra forskriften. Ved utskifting og vedlikehold av anlegg skal utrangerte materialer mv. fjernes fra reservatet.

Forskriften åpner ikke for motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av anlegg/innretninger for friluftsliv eller for preparering av skiløyper på land. Slik motorferdsel kan bare skje etter dispensasjon. Det bør vurderes om det er hensiktsmessig å endre forskriften slik at det ikke rammer nødvendig motorferdsel i forbindelse med vedlikehold/istandsetting av innretninger for friluftslivet og kjøring av snøskuter for preparering av skiløyper.

5.5 Kulturminner

En viss skjøtsel kan bli aktuelt på Store Råholmen for å bevare kulturmiljøet her. Aktuelle tiltak er å fjerne vegetasjon som kan være til skade for, eller virke ødeleggende for, bevaringen og opplevelsen av kulturmiljøet. Store Råholmen er en granittholme med svært mye berg i dagen og tilnærmet uten naturlige løsmasser. Det er således lite vegetasjon på

holmen. Det kan likevel over tid skje en viss tilgroing av busker / kratt som kan være til sjenanse for kulturmiljøet.

Det er ikke spesielle botaniske verneverdier knyttet til holmen.

Andre aktuelle tiltak for å beskytte kulturmiljøet kan være å vedlikeholde kaia dersom det skjer en utglidning av blokker og oppsetting av informasjonsskilt.

5.6 Andre forhold

Det var to hytter i reservatet sør på Randholmen hvorav den ene nå er fjernet. Den siste har begrenset levetid og skal fjernes på sikt pga. opphørt festeavtale med staten som grunneier. Det gjenstår to støpte trapper etter den hytta som er fjernet – disse bør også fjernes. Kraftlinja som går frem til dette området bør fjernes når det ikke lenger er behov for strøm til den gjenværende hytta. Det står ei bu på Oksetangskjæra som har adkomst via ei lita brygge fra fastlandet. Denne bua er istandsatt i senere tid, men er endret mer enn forutsatt og dette skal rettes etter pålegg fra Fylkesmannen (vurdering etter verneforskriften) og er til behandling i kommunen (vurdering etter plan – og bygningsloven).

Figur 13 Kraftlinje på Randholmen som etterhvert kan fjernes. Foto: Gunnar Bjar

Det er ei mindre brygge på Randholmen like nord for gangbrua og det synes å ligge enkelte mindre båter (varierende antall ?) fortøyd på sørsiden. Det er også ei brygge på Randholmen lenger sør i Femdalssundet. Kun lovlige brygger og båtfester kan opprettholdes i reservatet –

grunneiers (nåværende eller tidligere) tillatelse må foreligge og anlegget være i samsvar med plan – og bygningsloven. Det bør avklares om disse brygger/båtplasser er lovlig etablert.

5.7 Bevaringsmål

I henhold til retningslinjer fra Miljødirektoratet skal det fastsettes bevaringsmål for en rekke verneområder i Norge. Bevaringsmålene skal fastsettes i henhold til «Naturtyper i Norge» (NiN), som er et klassifiseringssystem for naturtyper. Systemet beskriver en rekke naturtyper, og i tillegg «tilstandsvariabler» som kan brukes til å beskrive tilstanden i en gitt naturtype på en utvalgt lokalitet. Nedenstående tabell angir bevaringsmål for Kråkerøy-skjærgården naturreservat i samsvar med dette systemet.

Tabell 1. Bevaringsmål for Kråkerøy-skjærgården naturreservat

NiN Hovedgruppe S – Fjæresonesystemer, Hovedtype S7 – Strandeng og strandsump

NR	Tilstandsvariabel	Bevaringsmål	Metode	Tilstandsklasse	Tiltak
1	Aktuell bruksform BF	Arealene skal beites (<i>gjelder strandengene ved Goenvad</i>)	Årlig registrering av bruk	<u>God:</u> Trinn 2-beite <u>Dårlig:</u> Andre trinn	Videreføre / økt beite på beitemark
2	Fremmede arter FA	Problematiske fremmede plantearter skal ikke forekomme	Befaring	<u>God:</u> Trinn 1- uten fremmedartsinnslag <u>Middels:</u> Trinn 2 – svakt fremmedartsinnslag <u>Dårlig:</u> Trinn – 3 moderat innslag eller høyere trinn	Mekanisk og ev. kjemisk bekjemping

Figur 14 Goenvad er et viktig fugleområde med tilliggende verdifulle strandenger. Foto: Gunnar Bjar

5.8 Informasjon

I Fylkesmannens og Statens Naturoppsyns daglige gjøremål inngår informasjon om verneområdene som en viktig del. Det finnes mye tilgjengelig informasjon om verneområdene i fylket, herunder Kråkerøy-skjærgården naturreservat, på nettet, bl.a. Naturbasen (ansvarlig Miljødirektoratet), Miljøstatus i Østfold (ansvarlig Fylkesmannen) og Lovdata. Store Råholmen er avmerket i kulturminnedatabasen Askeladden (ansvarlig Riksantikvaren).

Reservatet er mye brukt som tur – og friluftsområde. Det er derfor ønskelig også med konkret informasjon på stedet. Det bør settes opp informasjonstavler (standard tavle for naturreservat) på strategiske steder i området, for eksempel ved gangbroene og parkeringsplassen. På tavlene vil det være et kart som viser reservatets grenser, ferdselsregler og andre bestemmelser og noe om naturforholdene. Det er usikkert når dette kan bli gjort pga ressurstilgang/kapasitet, men Kråkerøy-skjærgården naturreservat bør være et prioritert område med tanke på beliggenhet og bruksmønster.

5.9 Oppsyn

I et verneområde er det behov for å føre kontroll med at verneforskriften og eventuelle tillatelser og dispensasjonsvedtak etterleves. Statens Naturoppsyn (SNO) har ansvar for oppsyn i verneområdene i Norge. En av oppgavene til SNO er å sørge for at vernereglene i

området blir fulgt. SNO har en tett dialog med Fylkesmannen og blir orientert dersom det blir gitt dispensasjon fra verneforskriften for tiltak i reservatet.

SNO har oppsynsmyndighet med hjemmel i lov av 21. juni 1996 om statlig naturoppsyn, og har politimyndighet etter miljølovene; friluftsløven, naturmangfoldloven, motorferdselsloven, kulturminneloven, viltloven, lakse - og innlandsfiskeloven, samt deler av forurensningsloven. I tillegg til kontrolloppgavene etter disse lovene skal oppsynet drive veiledning og informasjonsarbeid, skjøtsel og tilrettelegging, registrering og dokumentasjon. Tiltak i verneområdene blir gjort i samråd med Fylkesmannen i Østfold. Fylkesmannen er som forvaltningsmyndighet bestiller av oppsynstjenester fra SNO.

5.10 Økonomi

Tiltaksplanen som er utarbeidet til denne forvaltningsplanen, danner grunnlag for årlig innrapportering fra Fylkesmannen til Miljødirektoratet om behov for midler til forvaltning av verneområder. Tildelingen av midler fra direktoratet er imidlertid avhengig av de årlige bevilgninger over statsbudsjettet.

5.11 Tiltaksplan

Det vil som regel være Fylkesmannen eller Statens naturoppsyn som tar initiativ til forvaltningstiltak, men initiativ kan også tas av andre, for eksempel grunneiere eller kommunen. Tiltak i naturreservatet kan imidlertid ikke gjennomføres uten at de er godkjent av Fylkesmannen, med mindre det følger av vernebestemmelsene at de er tillatt. Tiltaksplanen inneholder en oversikt over aktuelle tiltak så langt Fylkesmannen har kjennskap til dette pr. i dag.

I tiltakstabellen er det forsøkt skissert noen grove kostnadsklasser for de opplistede tiltakene. Disse klassene angir antatt størrelsesorden på kostnadene, og det er ikke gjort forsøk på mer nøyaktige kostnadsberegninger.

Det er også skissert en tidsramme for hvert tiltak. I hvilken grad tidsrammene som er foreslått vil kunne overholdes, avhenger av sentrale bevilgninger og prioriteringer, som beskrevet i delkapittelet ovenfor.

Tiltaksplanen, som forvaltningsplanen for øvrig, har en tidshorisont på 10 år. Det vil kunne bli nødvendig å revidere tiltaksplanen hyppigere enn forvaltningsplanen dersom det oppstår nye behov. Når forvaltningsplanen revideres, vil også tiltaksplanen bli evaluert og eventuelt justert.

Tabell 2. Tiltaksplan for Kråkerøy-skjærgården naturreservat. Tidsrammen viser om tiltaket bør gjennomføres på kort(K) eller lang(L) sikt. Kort sikt = innen 1 - 4 år. Lang sikt = innen 5 – 10 år. Kostnadene som er angitt gjelder samlet for tiltaket for perioden. Forkortelser: FM = Fylkesmannen i Østfold, SNO = Statens naturoppsyn, K = Kommunen, FK = Østfold fylkeskommune

Tiltak	Kostnadsklasse	Tidsramme	Anvarlig
Skjøtsel av strandenger og beiter: økt beitetrykk og manuell rydding. Vedlikehold av gjerder	50000	K - L	FM/SNO/ grunneier
Gjerding mv på Strålsund	50000		FM/SNO/ grunneier
Bekjempe fremmed art: sitkagran	10000	K	FM/SNO/ grunneier
Bekjempe fremmed art : mink	20000	K - L	FM/SNO/ /grunneier
Drenering av beiteareal på Randholmen	10000	K	FM/SNO
Infotavler og utarbeiding av infoplakat	20000	K	FM/SNO/ FK
Fjerne to støpte trapper etter revet hytte, Randholmen	10000	K	FM/SNO
Vedlikeholde fysisk tilrettelegging for ferdsel/friluftsliv, fjerne materialer som skiftes ut	?	K - L	K/FK

Figur 15 Slåpetorn er vanlig i reservatet. Foto: Gunnar Bjar

6 SAKSBEHANDLING

6.1 Forvaltning av verneforskriften

Avsnittene nedenfor henviser i stor grad til retningslinjer som er gitt av Miljødirektoratet (daværende Direktoratet for naturforvaltning) i rundskriv om forvaltning av verneforskrifter, revidert februar 2010.

Det er verneforskriften, sammen med naturmangfoldloven, som angir hva som er tillatt i naturreservatet.

Verneforskriften endrer ikke grunneiers rettigheter og plikter etter annet lovverk uten at det går særskilt fram av forskriften. Forskriften endrer for eksempel ikke grunneiers rett til å nekte motorferdsel eller andre tiltak på sin eiendom. Grunneier kan imidlertid ikke nekte forvaltningsmyndigheten motorferdsel i forbindelse med skjøtsel. Vernebestemmelsene kan innebære forbud eller innskrenkninger i grunneiers, rettighetshavers og allmennhetens rådighet, men kan ikke gi vernemyndigheten eller det offentlige noen særskilt rådighet ut over det som følger av adgangen til skjøtsel etter regelverket. Forvaltningsmyndigheten har heller ikke adgang til å pålegge grunneier eller andre privatpersoner å utføre skjøtsel.

Verneforskriften gjelder kun aktiviteter innenfor verneområdets grenser. Det er derfor viktig at grunneiere, kommuner og andre offentlige og private instanser forvalter tilgrensende områder på en slik måte at ikke verneverdiene innefor et verneområde blir forringet. I naturmangfoldlovens § 49 (gjengitt i tekstboks nedenfor) omtales forholdet til aktiviteter utenfor verneområdet som kan gi skade inn i verneområdet.

Eventuelle brudd på vernebestemmelsene i verneområdet meldes til Statens naturoppsyn, som i sin tur vil vurdere tiltak eller politianmeldelse. I tillegg har Fylkesmannen en selvstendig rolle i oppfølgingen av slike saker og kan også anmelde overtredelser.

I naturmangfoldlovens kapittel IX er det fastsatt bestemmelser om håndheving og sanksjoner. Kapitlet inneholder en straffebestemmelse som kommer til anvendelse for forsettlig eller uaktsom overtredelse av nærmere angitte bestemmelser i eller i medhold av loven. Overtredelse kan også gi grunnlag for bruk av administrative sanksjoner som pålegg om retting, tvangsmulkt og krav om miljøerstatning.

I naturmangfoldlovens kapittel II er det fastsatt prinsipper for offentlig beslutningstaking som myndighetene skal legge til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Disse prinsippene omtales i loven som:

- kunnskapsgrunnlaget (§ 8)
- føre-var-prinsippet (§ 9)
- økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10)
- kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11)
- miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12)

Prinsippene skal anvendes ved offentlig myndighetsutøvelse. De kommer derfor til anvendelse ved behandling av enkeltsaker (for eksempel søknader om dispensasjon) etter verneforskriften.

Figur 16 Femdalsund mot sør, Randholmen på høyre side. Bildet er tatt fra gangbroa. Foto: Gunnar Bjar

Om dispensasjon fra forskriften

En dispensasjon for et tiltak i verneområdet forutsetter at det er hjemmel i verneforskriften til å gi dispensasjon. Verneforskriften har både spesifiserte (§ 7) og generelle (§ 8) dispensasjonsbestemmelser. Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriften er forankret i naturmangfoldlovens § 48 (gjengitt i tekstboks nedenfor).

Ved behandling av søknad om dispensasjon skal formålet med verneområdet tillegges stor vekt. Det bør gis dispensasjon for tiltak som bidrar til å fremme verneverdiene. Det kan ikke gis dispensasjon dersom tiltaket har eller kan ha nevneverdige negativ effekt på verneverdiene.

Forholdet til annet lovverk m.m.

Innenfor områder som er vernet etter naturmangfoldloven, gjelder det enkelte områdes vernebestemmelser parallelt med aktuelle særlover. Det innebærer at det ene sett av regelverk ikke ekskluderer det andre. Verneforskriften går imidlertid normalt foran andre lover og forskrifter, og saker skal vanligvis først behandles etter verneforskriften, jf. naturmangfoldloven § 48 tredje ledd. Som regel vil verneforskriften inneholde strengere regler om bruk og tiltak enn annet lovverk. Det kreves tillatelse etter begge/alle lovverk der dette er aktuelt. Eksempelvis skal byggesaker behandles etter både verneforskriften og plan- og bygningsloven. Ved søknader om motorferdsel kan det i noen tilfeller være nødvendig med både en dispensasjon fra motorferdselloven og dispensasjon fra verneforskriften. Det kan forekomme at tiltak som verneforskriften ikke regulerer, likevel krever tillatelse etter annet lovverk

Et spesielt forhold i Kråkerøyskjærgården naturreservat er at Store Råholmen i tillegg er midlertidig fredet som kulturmiljø med forslag til egen verneforskrift. Vernebestemmelsene i denne forskriften må oppfattes som et supplement/presisering av verneforskriften (§ 3) for reservatet. Dette er bestemmelser som skal ivareta de særlige behov for beskyttelse som dette kulturmiljøet har. Det fremgår av forskriften for kulturmiljøet på Store Råholmen at vegetasjon som kan være til skade for bevaringen eller opplevelsen av kulturmiljøet skal kunne fjernes (§ 6 nr.1). I forskriften for naturreservatet fremgår det at vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skade og ødeleggelse (§ 3 nr.1). Forholdet mellom forskriftene på dette punkt er løst ved at ev rydding / fjerning av vegetasjon for å tilgodese kulturmiljøet på Store Råholmen kan ikke gjøres før etter samråd med Fylkesmannen som forvaltningsmyndighet for reservatet.

Fylkesmannen har bare myndighet til å gi tillatelse etter naturmangfoldloven og verneforskriften for reservatet og fylkeskommunen tilsvarende for kulturminneloven og verneforskriften for Store Råholmen. Andre nødvendige tillatelser for gjennomføring av tiltak i verneområdet, herunder tillatelse fra grunneier, må innhentes før arbeid kan iverksettes.

Fra naturmangfoldloven

§ 48. (dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

§ 49. (utenforliggende virksomhet som kan medføre skade inn i et verneområde)

Kan virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov, innvirke på verneverdiene i et verneområde, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår. For annen virksomhet gjelder aktsomhetsplikten etter § 6.

6.2 Generelle saksbehandlingsrutiner

- Det er Fylkesmannen i Østfold som er forvaltningsmyndighet for hele Kråkerøyskjærgårdens naturreservat. For Store Råholmen har Østfold fylkeskommune i tillegg forvaltningsmyndighet for kulturmiljøet. Alle søknader om tiltak som krever godkjenning/dispensasjon etter verneforskriften for naturreservatet, sendes Fylkesmannen. Tiltak som krever godkjenning/dispensasjon etter verneforskriften

for Store Råholmen kulturmiljø sendes fylkeskonservatoren i Østfold fylkeskommune.

- Dersom det er tvil om hvorvidt et tiltak krever tillatelse etter verneforskriften, må det tas kontakt med Fylkesmannen eller Østfold fylkeskommune for å avklare dette.
- Søknader behandles først etter verneforskriften, før de eventuelt behandles etter andre særlover. Avslag etter verneforskriften kan ikke overstyres av andre lover.
- Miljødirektoratet eller Riksantikvaren er klageinstans for alle vedtak hjemlet i verneforskriftene. Klage på vedtak sendes Fylkesmannen eller Østfold fylkeskommune. Hvis Fylkesmannen / Østfold fylkeskommune opprettholder sitt vedtak, oversendes klagen til direktoratet / Riksantikvaren for videre behandling og endelig vedtak.

Under all planlegging av tiltak eller inngrep bør Fylkesmannen og eventuelt Østfold fylkeskommune (Store Råholmen) kontaktes på et tidlig stadium for å innarbeide vernehensynene og forkorte senere saksgang.

6.3 Roller

Fylkesmannen i Østfold v/miljøvernavdelingen er forvaltningsmyndighet for hele Kråkerøyskjærgårdens naturreservat. Dette innebærer ansvar for behandling av søknader, samt gjennomføring av eventuelle særskilte forvaltningstiltak, i samsvar med vernebestemmelsene. Registrering og dokumentasjon av verneverdiene, samt informasjonsarbeid, tilligger også forvaltningsmyndigheten.

Besøksadresse: Statens hus, Vogtsgate 17, 1532 Moss

Postadresse: Postboks 325, 1502 Moss

Telefon: 69 24 70 00, e-post: fmospostmottak@fylkesmannen.no

Østfold fylkeskommune v/fylkeskonservator er i tillegg forvaltningsmyndighet for Store Råholmen kulturmiljø. Dette innebærer ansvar for behandling av søknader, samt gjennomføring av eventuelle særskilte forvaltningstiltak på holmen, i samsvar med vernebestemmelsene. Registrering og dokumentasjon av verneverdiene, samt informasjonsarbeid, tilligger også forvaltningsmyndigheten.

Dertil har Østfold fylkeskommune viktige oppgaver innen friluftsliv og folkehelse.

Besøksadresse: Oscar Pedersensvei 39, Sarpsborg

Postadresse: Postboks 220, 1702 Sarpsborg

Telefon : 69117000, e-post: sentralpost@ostfoldfk.no

Statens naturoppsyn (SNO) utfører oppsyns- og skjøtseloppgaver i verneområder. Oppsynet skal se til at vernebestemmelsene og visse andre relevante lover blir overholdt.

Grunneierne beholder eiendomsretten i verneområder, men vernet innebærer visse innskrenkninger i råderetten. Beiting, inngjerding og beitepussing er fortsatt tillatt, det samme er jakt, fangst og fiske (med visse begrensninger). Verneforskriften angir hvilke innskrenkninger som gjelder. Et godt samarbeid med grunneiere er vesentlig for forvaltningen av verneområdet

Fredrikstad kommune forvalter en rekke lover og regler som kan gjelde i tillegg til verneforskriften, som plan- og bygningsloven og motorferdselsloven. Kommunen har også ansvar for friluftsliv etter Friluftsløven og drift av friluftsområder.

Miljødirektoratet (tidligere Direktoratet for naturforvaltning) er fagmyndighet med overordnet ansvar for opprettelse og forvaltning av verneområder. Det har ansvar for planlegging, koordinering, faglig veiledning og utvikling av generelle retningslinjer mv. for forvaltningen. Direktoratet tildeler midler til skjøtsel og andre tiltak i verneområdene og er klageinstans for vedtak fattet av Fylkesmannen.

Riksantikvaren er fagmyndighet med overordnet ansvar for opprettelse og forvaltning av vernede kulturmiljøer. Det har ansvar for planlegging, koordinering, faglig veiledning og utvikling av generelle retningslinjer mv. for forvaltningen. Riksantikvaren tildeler midler til skjøtsel og andre tiltak i vernede kulturmiljøer og er klageinstans for vedtak fattet av fylkeskommunen.

Klima – og miljødepartementet har det overordnede politiske ansvaret for verneområder etter naturvernloven og naturmangfoldloven og vernede kulturmiljøer etter kulturminneloven.

Figur 17 Flybilde mot NV med Randholmen i forgrunnen med utenforliggende skjærgård. Fastlandet til høyre. Foto: Gunnar Bjar

7 LITTERATUR

- Danielsen, A. 1970: Pollen-analytical Late Quaternary studies in the RA district of Østfold, Southeast Norway. Universitet i Bergen, årbok nr. 14, 146 s.
- Fredrikstad kommune 2013: Forvaltningsplan for statlig sikrede friluftslivsområder 2013 – 2018. 91s.
- Fylkesmannen i Østfold 1986: Utkast til verneplan for våtmarksområder i Østfold. 137 s.
- Fylkesmannen i Østfold 1993: Østfoldlandskap av regional betydning. Miljøvernavdelingen, rapport nr.9. 58 s.
- Fylkesmannen i Østfold 2005: Verneplan for Østfold-kysten. Vern av viktige naturområder rundt Oslofjorden og Telemarkskysten-Oslofjordverneplanen. Utkast til verneplan for Østfold. Miljøvernavdelingen, rapport nr.6. 177 s.
- Hanssen,O.J. 1978: Nygaardsmoa-området. Østfold-Ornitologen nr.1-2.
- Hanssen,O.J 1980: Mule/Stangeskjær – en verdifull hekkelokalitet på Kråkerøykysten. Østfold-Ornitologen 7(3).
- Hanssen,O.J. 1982: Kråkerøys natur - flora og fauna. Østfold-natur nr.14. 98 s.
- Hardeng,G. 1980: Våtmarksområder i Østfold. Rapport til fylkesmannen i Østfold. 490s.
- Jansson,S-T.1994: Sjøfuglregistrering på Østfoldkysten 1993. Fylkesmannen i Østfold. Miljøvernavdelingen, rapport nr.9. 20 s. + vedlegg.
- Lundberg, A. & Rydgren, K.1994: Havstrand på Sørøstlandet. Regionale trekk og botaniske verdier. NINA forskningsrapport 47. 222 s.
- Marker, E. 1973: Verneverdige strandenger i Østfold. Landsplanen for verneverdige områder og forekomster, Miljøverndept. Botanisk rapport nr.26. (Miljøvernavdelingen, rapport nr.9, 1991).
- Martinsen, O. 2002: Sjøfuglregistreringer på Østfoldkysten 1974-2001. Fylkesmannen i Østfold. Rapport nr.1. 22 s.
- Stabbetorp,O; Auestad,I. Bratli,H; Båtvik, J.I.I; Engan,G; Kristiansen,R; Walberg,G; Wesenberg,J.; Hardeng,G. 1997 (red.): Botaniske registreringer i Østfold. "Oslofjord - verneplanen" 1993-96. Naturfaglige undersøkelser i Østfold. III. Fylkesmannen i Østfold. Miljøvernavdelingen, rapport nr. 4, 1997.144 s.
- Østfold fylkeskommune 2013: Kulturmiljøet på Store Råholmen, Fredrikstad kommune. Dokumentasjon gjennomført i forbindelse med kulturmiljøfredning. Fylkeskonservatoren i Østfold. 81s.

VEDLEGG

Vedlegg 1 Forskrift om Kråkerøy-skjærgården naturreservat

Forskrift om verneplan for Oslofjorden - delplan Østfold - Kråkerøy-skjærgården naturreservat, Fredrikstad kommune, Østfold

Hjemmel: Fastsatt ved kgl.res. 16. april 2010 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34 og § 77, jf. § 37 og § 62. Fremmet av Miljøverndepartementet.

§ 1. Avgrensning

Naturreservatet berører følgende gnr./bnr. i Fredrikstad kommune: 425/1, 425/3, 426/1, 2, 3, 427/1, 428/1, 428/3, 428/7, 428/15, 429/1, 429/7, 429/11-12, 430/1 og 432/6.

Naturreservatet dekker et areal på ca. 4,29 km², hvorav ca. 2,79 km² sjøareal.

Grensene for naturreservatet framgår av kart i målestokk 1:10 000 datert Miljøverndepartementet mars 2010. De nøyaktige grensene for naturreservatet skal avmerkes i marka. Knekkpunktene skal koordinatfestes.

Verneforskriften med kart oppbevares i Fredrikstad kommune, hos Fylkesmannen i Østfold, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet. Det samme gjelder jordskiftekartet som lages etter grensemerking.

§ 2. Formål

Formålet med vernet er å bevare et område med truet, sjelden og sårbar natur med ulike vegetasjonstyper og tilhørende plante- og dyreliv. Deler av området har en særlig betydning for biologisk mangfold, og i deler av området er formålet særskilt knyttet til å bevare viktige våtmarksområder samt hekkeholmer for sjøfugl.

§ 3. Vernebestemmelser

I naturreservatet må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet.

For naturreservatet gjelder følgende vernebestemmelser:

1. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.
2. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse. Bruk av skytevåpen er forbudt. Utsetting av dyr er ikke tillatt.
3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, hensetting av campingvogner, brakker o.l., etablering av oppdrettsanlegg, brygger og båtfester, opplag av båter, framføring av luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, oppdyrking, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse eller fjerning av stein, utføring av kloakk eller andre

konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen er ikke uttømmende.

4. Bruk av naturreservatet til teltleirer, idrettsarrangement eller andre større arrangement er forbudt.
5. Camping, teltslagning og oppsetting av kamouflasjeinnretninger for fotografering er forbudt i et område merket A på vernekartet.
6. Bålbrenning er forbudt.

§ 4. *Generelle unntak fra vernebestemmelsene*

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg.
2. Vedlikehold av eksisterende grøfter og dreneringsløp som drenerer tilgrensende jord- og skogbruksarealer, etter at forvaltningsmyndigheten er varslet.
3. Drift, vedlikehold og nødvendig istandsetting ved akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg.
4. Oppgradering/fornyning av kraftledninger for heving av spenningsnivå og øking av linjetverrsnitt når dette ikke fører til vesentlige fysiske endringer i forhold til verneformålet.
5. Sanking av bær og matsopp.
6. Jakt, fangst og fiske etter gjeldende lovverk. Dette gjelder likevel ikke i områdene merket A og C på vernekartet, der jakt kun er tillatt på hjortedyr.
7. Utsetting og gjenfangst av stedeagne marine arter i forbindelse med havbeitenæring etter akvakulturloven.
8. Beiting og slått. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet regulere beitetrykket i hele eller deler av reservatet.
9. Bruk og vedlikehold av faste anlegg og innretninger som er i bruk på vernetidspunktet, herunder gjerde, gangbro, bygning, brygge og båtfeste.
10. Bålbrenning med medbrakt brensel på godkjent sementert ildsted.
11. Vedlikehold av eksisterende stier og løyper med eksisterende merking.

§ 5. *Regulering av ferdsel*

I naturreservatet gjelder følgende bestemmelser om ferdsel:

1. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.
2. Motorferdsel til lands er forbudt, herunder start og landing med luftfartøy. Lavtflyvning under 300 m er forbudt. Forbudet omfatter også bruk av modellfly og modellbåter.
3. Sykling og bruk av hest på øyer og holmer er forbudt.
4. I tiden f.o.m. 1. april t.o.m. 31. mai og f.o.m. 15. august t.o.m. 30. september er all ferdsel forbudt innenfor området merket A på vernekartet.
5. I tiden fra og med 15. april til og med 15. juli, er all ferdsel forbudt på Mule og Stangeskjær og i en sone på 50 m rundt holmene, merket B på vernekartet.
6. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet ved forskrift forby eller ytterligere regulere ferdselen i naturreservatet.

§ 6. *Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene*

Ferdselsbestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i politi-, brannvern-, ambulans-, oljevern-, rednings- og oppsynsøyemed, samt gjennomføring av skjøtts- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingskjøring.
2. Nødvendig ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg.
3. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med akutt utfall på eksisterende energi- og kraftanlegg. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten.
4. Motorferdsel til lands i forbindelse med jord- og skogbruksdrift.
5. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter nevnt i § 4 nr. 2.

§ 7. *Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser*

Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi dispensasjon til:

1. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter etter:
 - a) § 4 nr. 9
 - b) § 4 nr. 3 og 4
 - c) § 7 nr. 2
 - d) § 7 nr. 4
 - e) § 7 nr. 5
 - f) § 7 nr. 7.
2. Etablering av nye grøfteavløp for drenering av tilgrensende arealer.
3. Avgrenset bruk av naturreservatet som angitt i § 3 nr. 4.
4. Fjerning av vegetasjon som er vertsplanter for skadeorganismer i landbruket.
5. Kontrollert uttynning/høydereduksjon av skog og kratt som er til ulempe for jordbruket, oppføring av gjerder m.m.
6. Gjødsling og nødvendig bruk av kjemiske bekjempningsmidler på beiter.
7. Oppføring av nye anlegg, flytting av anlegg, og tilbygg til eksisterende anlegg for Kystverket.
8. Oppgradering/fornyelse av kraftledninger som ikke faller inn under § 4.

§ 8. *Generelle dispensasjonsbestemmelser*

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldloven § 48.

§ 9. *Skjøtsel*

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet.

§ 10. *Forvaltningsplan*

Det skal utarbeides en forvaltningsplan, som kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøttselstiltak, og skal etter planen foreligge innen 31. desember 2010.

§ 11. *Forvaltningsmyndighet*

Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som skal ha forvaltningsmyndigheten for området.

§ 12. Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft straks. Samtidig oppheves forskrift 8. mai 1992 nr. 390 om vern av Goenvad naturreservat, Kråkerøy kommune, Østfold.

Vedlegg 2 Forslag til forskrift om fredning av Store Råholmen kulturmiljø, Fredrikstad kommune, Østfold fylke

Hjemmel: Fastsatt ved kgl.res. xxxx med hjemmel i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 20. Sist endret. 1. januar 2007.

Del 1. Omfang og formål

§ 1. Avgrensning.

Det fredete området omfatter hele Store Råholmen, som er en del av gnr. 428, bnr.7, Fredrikstad kommune, Østfold fylke. Kulturminnet er avmerket i kulturminnedatabasen Askeladden med ID 131078. Området framkommer av vedlagte kart.

Kulturmiljøet dekker et areal på 580 daa.

Grensene for det fredete området følger holmens ytterkant.

Dokumentasjonsrapport, datert mars 2013, og forskrift om fredning skal oppbevares hos Fredrikstad kommune, Østfold fylkeskommune og Riksantikvaren.

§ 2. Formål.

Formålet med fredningen er å ta vare på et stenbruddsmiljø hvor mange av de tilhørende elementene er intakt. Østfold er et industrifylke hvor stenhoggingen sto sterkt mellom 1870 og 1960. Granitten i ytre Østfold var godt egnet til gatesten, kantsten, grunnmurer og monumenter, og det var stor drift fra Iddefjordsfjella i sørøst til Onsøykysten i nordvest. Granitt fra Østfold ble skipet til store deler av verden. De fleste stenbruddene ligger i dag tilbake som hull med vraksten. På Store Råholmen er det foruten selve bruddene bevart kai, skinnegang med vagger, rester av kraner og ca 260 ferdig tilvirkede blokker. De gjenværende blokkene ble hugget ut som en del av bestillingen til Hitlers påtenkte seiersmonument i Berlin. I det helhetlige kulturmiljøet inngår en gravrøys fra bronsealderen (ID-nr. i kulturminnedatabasen Askeladden: 51932).

§ 3. Skjøtsel og vedlikehold.

Store Råholmen ligger som en del av Kråkerøy-skjærgården naturreservat, fastsatt ved kgl.res. 16. april 2010 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34 og § 77, jf. § 37 og § 62. Skjøtsel skal være i tråd med forskrift utarbeidet for naturreservatet, men det gis i § 6 nedenfor adgang til særskilt fjerning av vegetasjon.

§ 4. Fredningsstatus for automatisk fredete kulturminner.

Fredningen innebærer ingen endring i fredningsstatus for automatisk fredet kulturminne på holmen, jf. kulturminneloven kap. II og IV.

Del 2. Fredningsbestemmelser.

§ 5. Kulturmiljøet.

I det fredete området må det ikke uten særskilt tillatelse jf. forskriften § 8 iverksettes tiltak, virksomhet eller ferdsel som er egnet til å skade eller skjemme kulturmiljøet og kulturminnene eller som på annen måte er i strid med formålet med fredningen.

Dette gjelder bl.a.:

1. Å fjerne eller flytte stenblokker.
2. Å fjerne eller flytte jernbaneskinner, vogner, deler av kraner eller andre gjenstander/rester fra stenbruddsvirksomheten.
3. Å planere eller lagre masse.
4. Å gjøre endringer eller opparbeide bryggeanløp som skjemmer den opprinnelige kaifronten eller andre deler av kulturmiljøet.
5. Brenne bål som kan skade berg, løse stenblokker eller gjenstander.
6. Male eller risse på/i berg, løse stenblokker eller gjenstander.
7. Å sette ned nye faste bolter eller master.
8. Forsøple.

Listen er ikke uttømmende.

Overnevnte punkter er et supplement/presisering av § 3 (vernebestemmelser) i forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Kråkerøy-skjærgården naturreservat, Fredrikstad kommune, Østfold.

§ 6. Bestemmelsene i § 5 er ikke til hinder for

1. Fjerning av vegetasjon som kan være til skade for, eller som virker ødeleggende for, bevaringen og opplevelsen av kulturmiljøet.
2. Vedlikehold av kai ved utglidning av blokker.
3. Oppsetting av skilt med opplysninger om det fredete kulturmiljøet og naturreservatet.

Tiltak etter punkt 1 gjelder foran § 3.1 i forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Kråkerøy-skjærgården naturreservat. Imidlertid skal slikt arbeid ikke gjøres uten etter samråd med forvaltningsmyndigheten og Fylkesmannens miljøvernnavdeling.

Med bakgrunn i punkter nevnt under §6 anses det at det ikke er behov for en egen forvaltningsplan for kulturmiljøet.

§ 7. Dispensasjon fra fredningsbestemmelsene

Forvaltningsmyndigheten kan i særlige tilfeller gi tillatelse til tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området, jf. kulturminneloven § 20 tredje ledd.

Eksempel på slike tiltak er bl.a.:

1. Eventuelle tilbakeføringer eller tiltak som kan forbedre miljøets karakter og som er i samsvar med fredningsforskriften. Eventuelle tilbakeføringer må kunne gjennomføres på et sikkert dokumentert grunnlag.

2. Mindre fysiske inngrep som ikke vil endre kulturmiljøet, automatisk fredet kulturminne eller andre fysiske elementer i vesentlig grad, og som ikke skader de verdier fredningen skal sikre.

Forvaltningsmyndigheten kan sette vilkår for eventuell tillatelse. Søknad sendes forvaltningsmyndigheten i god tid før arbeidet er tenkt påbegynt. Oppstår det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal forvaltningsmyndigheten likeledes kontaktes.

Del 3. Forvaltningsmyndighet, iverksettelse m.m.

§ 8. Myndighet

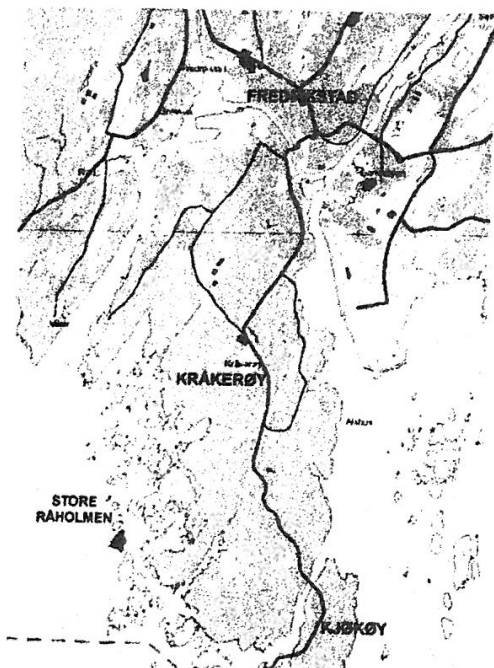
Forvaltningen av fredningsbestemmelsene er lagt til Riksantikvaren eller den Riksantikvaren gir fullmakt.

§ 9. Brudd på bestemmelsene

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer disse fredningsbestemmelsene eller medvirker til dette, straffes med bøter eller fengsel som nevnt i kulturminneloven § 27.

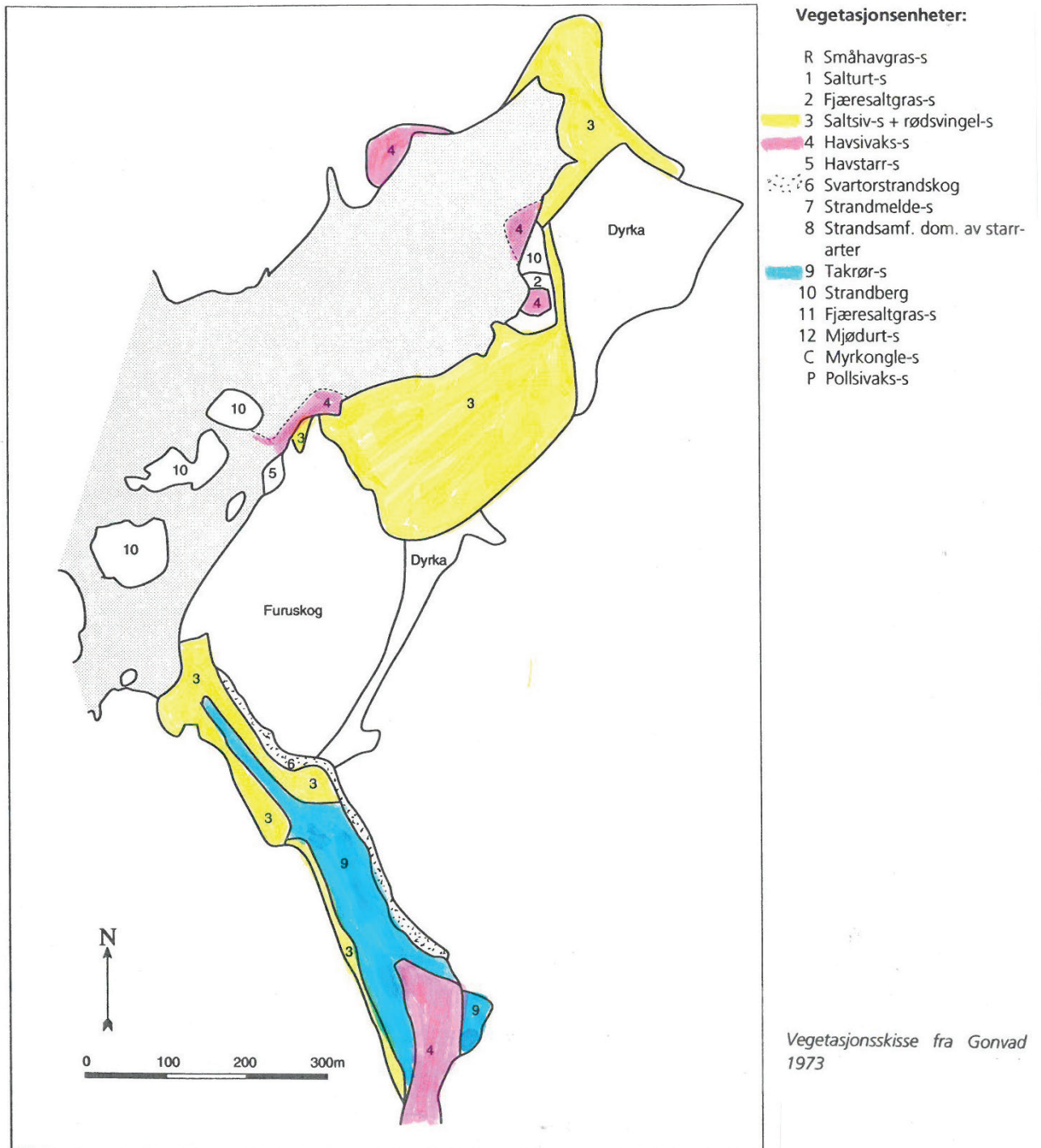
§ 10. Iverksettelse av bestemmelsene.

Fredningsforskriften trer i kraft straks.

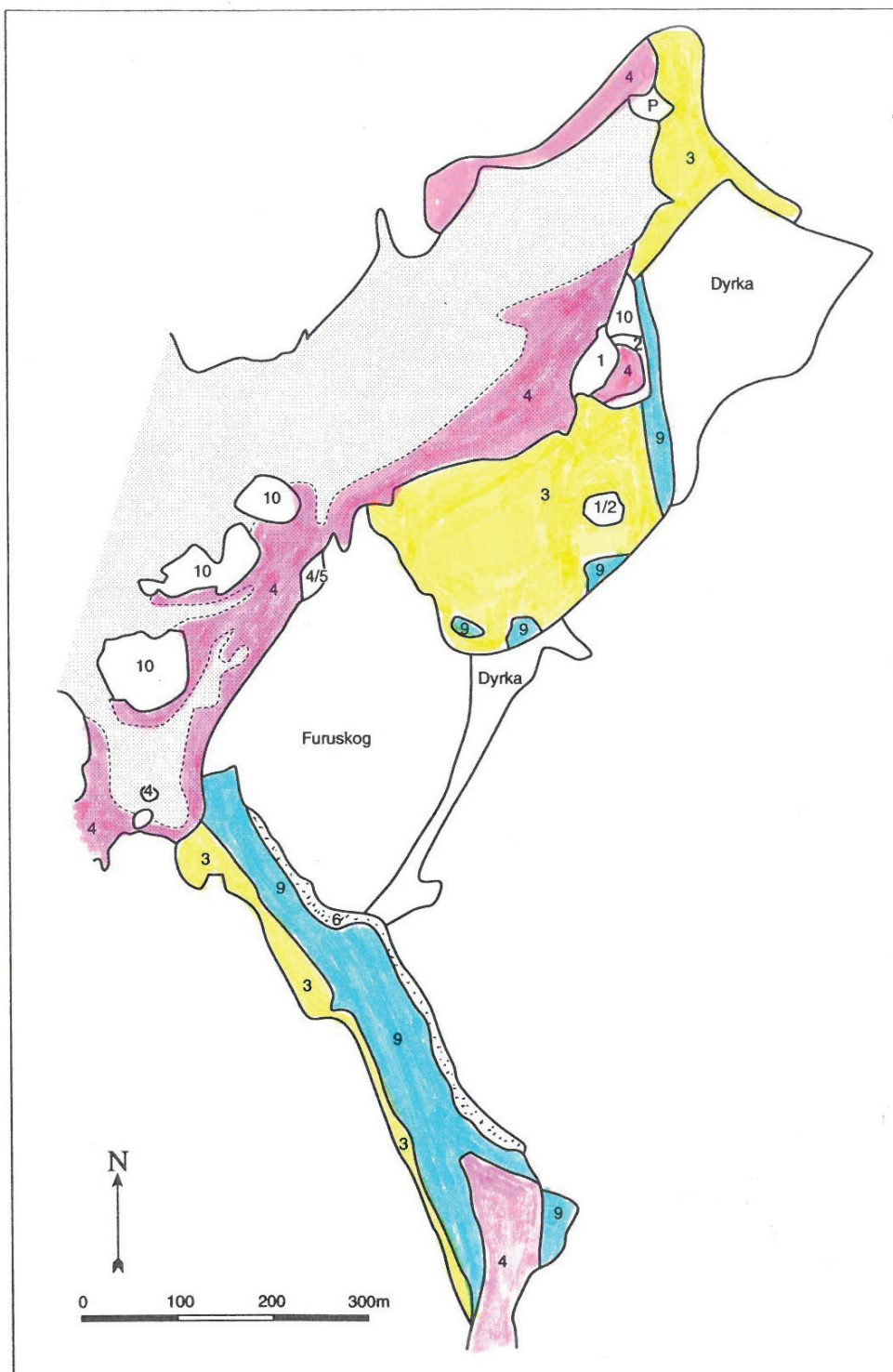

Kart som viser Store Råholmens beliggenhet. Grensene for det fredete området følger holmens ytterkant. Kartgrunnlag: Fredrikstad kommune.

Vedlegg 3 Vegetasjonsskisse fra Goenvad som viser situasjonen i 1973 og 1993

Kilde : Lundberg, A. og Rydgren, K. 1994. Havstrand på Sørøstlandet. Regionale trekk og botaniske verdier. NINA Forskningsrapport 47

Vegetasjonsskisse fra Gonvad
1993.

Kilde : Lundberg, A. og Rydgren, K. 1994. Havstrand på Sørøstlandet. Regionale trekk og botaniske verdier. NINA
Forskningsrapport 47